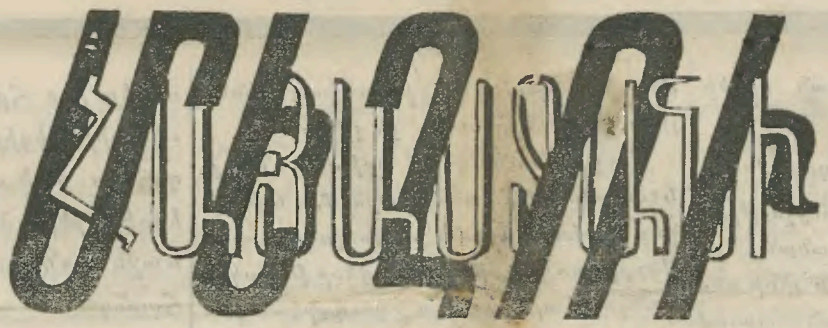

Տարեկան դրոշմ 10 ռուբլի:
վեց ամսուանը՝ 5 ռ., երեք ամսուանը՝ 3 ռ., ամիսը՝ 1 ռ.:
Առանձին համարներով խրատները 5 կոպեկ:
Խմբագրատունը բաց է ամեն օր բացի կիրակի և առաջ օրերից
տառապան 11—2 ժամը կէսօրից յետո:
Փոստաբարձարացի դիմում են ուղարկել խմբագրատնան հետե-
ւող հասցեով. *Из ред. издана «Мелы Азиатского», во Тиф-
лисе, упол. Редакция de «Meghou Hafastani» à Tiflis*
(Caucase).

Խմբագրատնան ուղարկե՛ք յոգուածները եւ մէ՛կ նամակներդ
պէտք է պարզ դրուած լինին զրոյի ստորագրութեամբ եւ հա-
ջեով: Խմբագրութիւնը կարող է փոխել, ազդել եւ կրճատել յո-
գուածները: Խմբագրութիւնը իւր վերայ չէ ամենա միտ ուղար-
կել յոգուածները եւ պահում է երկու ամիս մինչեւ պահանջ:
Յայտարարութիւններ համար վճարում են ամեն մի թուին 2 կոպ.
Յայտարարութիւնները ընդունվում են նախքան եւ օտար լեզուներու:
Յայտարարութիւնները ընդունվում են խմբագրատնան, սկզբնապէս
հիւրանոցի տակ պ. Յ. Տէր-Յովսէփեանի ծխախոտի խանութու եւ
պ. Դանիելեանի պալիստում:

«Մեղու Հայաստանի» լր-
ագրին ԿԻՍՍԱՄԵՍՅԱՆ ԲԱ-
ժանորդագրութեան (1-ից յու-
ւիսի մինչեւ 51 յունիսի 1884
թ.) մասնակցել ցանկացողը
թիւ գրաւեալին յայտնելու
իրանց ցանկութիւնը մինչեւ ա-
ռաջիկայ յունիսի վերջն, որ-
պէսզի խմբագրութիւնս կա-
րող լինի իւր կարգադրու-
թիւնքն անելու: Կիսամեայ
բաժանորդագրութեան գինն
է 3 ռուբլի, թէ՛ թիֆլիսի
մէջ և թէ՛ արտաքին ստաւ:
Հասցէն է. Тифлисъ. Въ
редакцію газеты «Ме-
гу Аиастани».

ԲՈՎԱՆԿԱԿՈՒԹԻՒՆ
Մի քանի խօսք «Новості» լրագրի
կողմից նամակագրի պատճառաւ (հա-
մար 31).
Աղջկային. — Ուսուցիչ քահանա-
ների մասին. — Թղթակցութիւններ Զի-
թիհանքովից և Թիֆլիսից:
Քաղաքական. — Թղթակցութիւն
Կ. Պոլսից. — Քաղաքական լուրեր:
Մանր լուրեր:
Յայտարարութիւններ:
Քաղաքական. — Մատենա-
խոսութիւն:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Մեզ գրում է պ. Կ. Յ. — Այս օրերս
մենք առիթ ունենանք տեսնելու Թիֆ-
լիսի մէջ յայտնի լուսանկար պ. Եր-
մակովի մօտ Անույ աւերակների զեղե-
ցիկ ժողովածուն, որոնց պարունակ հա-
նել է Ալեքսանդրովի գնալու ժամա-
նակ՝ զիպուածով Անույ մօտից անց-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԱՏԵՆԱԹՍՈՒԹԻՒՆ
ԲԱՅՅԻ
ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԵՇԱՏԱԿԱ-
ՐԱՆԸ: *)

Խաչագողութիւնն ու խաչագողները
իրանց տեսակին մէջ բաւական հետա-
քրթիւ են: Այդ վիպից և ինքը Վաչա-
կոս երբ սկսեց տղայութիւնը պ. Բաֆֆին
վաղը և թէ վաղը հեղինակը, ինչպէս
ինքը վիպից, խաչագողի գաւառի չէ,
բայց, բարեբաղդաբար, խաչագողների
աշխարհիցն (Վեյսլիի գիւղից) է. եթէ
նրա համար Վաչի գիւղը գնալը զԵՒ-
խաւոր զուարճութիւններից մէկն էր
(5). եթէ նրան աւելի զբաւում էին
խաչագողները (6). եթէ պ. Բաֆֆին
զայնքն ունէր խաչագողների գիւղը
և նպատակ ունէր ուսումնասիրել այդ
բազմաթիւների կենսը (17), այն
ժամանակ ընթերցողներս իրաւունք ու-

*) Տես Վեղուս № 64.

նելիս: Նրա նկարները թուով 48 հա-
տն և մեծադիր, Նրանցից 9 հատի մե-
ծութիւնը 7 քառակուսի վերջով է իսկ
39 հատինը 5. Այդ բոլոր նկարներն էլ
յարմարեցրած են մեծ ալբոմի հա-
մար: Նրա նկարների մէջ կան այնպի-
սիները որոնք իրանց զեղազրական զե-
ղեցիկութեամբ գերազանցում են մինչև
օրս տեսածները: Օրինակի համար. նը-
րա Կիսմիսի անիւնը, խորհրդա-
րանի աւերակները, մայր եկեղեցու
նկարի կողմը, մի գմբէթի կորնթաց
մոզայիկները և այլն հիանալու չափ
զեղեցիկ են: Իսկ որ աւելի հետաքր-
քաւան է, պ. Երմակովը այդ բոլոր
նկարները հանել է 21 ժամուայ մէջ,
իսկ նոցանից մի քանիսը հանել է մի-
շն անգամ արեւ մայր մտած ժամա-
նակ:

Պ. Երմակովի առեւով Անույ աւերակ
ները հանելու համար ամիսներ հարկա-
ւոր չեն և ոչ էլ մեծ զոհողութիւններ:
5 կամ 6 օրը բաւական է Անույ բո-
ւոր աւերակները, մինչև նորա վերջին
բնկորն անգամ, շատ զեղեցիկ կերպով
հանելու համար: Եւ իւր խօսքի անպա-
ցոյց պարունակ տալիս է իւր 21 ժամ-
ուայ մէջ հանած նկարները ժողովա-
ծուն:

Ստուարտագիտակի համար նոր նկար-
ներ պատրաստելը, պ. Երմակովը խոս-
տանում է, եթէ այդ գործի համար
քաջալերութիւն կը գտնէ, գնալ նորէն
Անի. միմիայն նորա նկարները աւելի
կատարեալ թուով հանելու համար. և
նա հաւատացնում է, որ 5—6 օր այդ-
տեղ ուշանալով, այդ աւերակներից
կարելի է ամբողջ զեղազրական աշ-
խարհը ստեղծել, բաւական է որ լու-
սանկարը իւր արհեստի հետ միասին
մի փոքր էլ ճաշակ ունենայ զեղեցիկ
ճանաչելու համար:

Պ. Երմակովը յայտնի լուսանկար է
և ունի զանազան ընկերութիւններից
ստացած բազմաթիւ օտկէ և արծաթե
մետաղների և սուլթանից շքանշան աս-
տղղ:

Նկիւր պահանջն նրանից, որքան կա-
րելի է հաւատարմ, ճշգրիտ տեղեկու-
թիւն այդ հետաքրթիւ արհեստի և ար-
հեստաւորների մասին: Այդ ճշտութիւ-
նը մենք պէտք է տեսնենք, եթէ ոչ
բուն վէպի, գոնեա անպատճառ հեղի-
նակի տեսութեան մէջ, որպէս զի յե-
տոյ ըստ այնմ կարողանայինք չափել
ու գնահատել վիպասանի իրան բանաս-
տեղծական ձիրքն, բայց, աւանգ. պա-
րանի թէ վէպը և թէ տեսութեան այն
մասը, որ պ. Բաֆֆին իրանից է գրել,
և որը ևս իմ յօդուածումս արտատպե-
ցի, ամբողջապէս յերկրւած է ֆան-
թազիայով: Կարձեալ՝ պ. Բաֆֆին
ինչոր խաչագողի մասին ասում է
իւր տեսութիւնում, այն չէ արդարաց-
նում վէպում: Հեղինակի տեսութեամբ
խաչագողը ամեն բան է, իսկ վէպում,
ինչպէս կը տեսնենք, նա մի ամենամեծ
յիմար է, ոչինչ է: Այդ նշանակում է
հեղինակի գրածների ամենամեծ մասը
խաչագողի մասին մի զրպարտութիւն
է:

Այսպէս թէ այնպէս, ընթերցող, որ-
պէս զի խաչագողի մասին մենք, որ-
քան և իցէ հաւատարմ տեղեկութիւն
ստանանք, ստիպուած ենք դիմել օտար-

ԽԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Այրմիայի Սկուտարի քաղաքում
կայծակը խիստ բերդի վառօղի ջրա-
ղացին և տղայիցան 6000 ուստրիններ
և երկու հարիւր վառօղի տակաւներ,
40 շէնքեր քանդուեցան, 150 զինուո-
րական և քաղաքացի մեռան 53 վիրա-
ւորեալներ:

Այժմս մի առանձին գնացք է բաց-
ուած Փարիզից Պոլս, որ կոչվում է
կայծակի գնացք և չաբաթը երկու ան-
գամ երթեկութիւն է կատարում այդ
երկու մայրաքաղաքներ մէջ: Այդ տա-
րածութիւնը անցնելու համար կայծակի
գնացքը գործ է դնում 84 ժամ, ունի
իւր խոհանոցը, հիւրանոցի կառքը,
ննջարանի կառք, փառաւոր զազէ լու-
սաւորութիւն և ճանապարհորդութեան
համար ցանկացած ամեն յարմարու-
թիւններով: Բաւական է երկու տեղ
մինչև որ այդ գործը ձեռնարկուին
յոջողուեցաւ Փարիզից մինչև Պոլս
տանող ճանապարհի վերայ բոլոր ամե-
րութիւնների հետ այդ մասին համա-
ձայնութիւն կայացնելը: Առաջին փո-
քը արդէն յաջողութիւն ունեցաւ:
15 յունիս:

Ս Ղ Ն Ա Խ

Մօտ օրերումս մեր Սղնախ քա-
ղաքը ժամանեց վրաստանի և խմե-
րէթի թէ Լի առաջնորդ սրբ. Արիս-
տակէս Սեղաթիւնը: Նորին սրբազ-
նութիւնը խուսն բազմութեան ներ-

ազդի աղիւրներին: Պ. Բաֆֆին իրան
եւ թողնում մտածել, թէ այս ցաւալի
իրողութիւնը որքան պատիւ է բերում
մի տեղական, և էլ յայտնի վիպասան,
հայ հեղինակին, որին ևս ստիպուած
եւ այս անգամ էլ մի այլ խորհուրդ
տալ, — խաչագողի կամ որ և է վի-
պական տիպերի կենսը ուսումնասի-
րած ժամանակ ճերմակ հիւրանք սեղա-
նի մօտ (թէ և) նստուել, (բայց) նրանց
հետ գաւաթներ (չը) չատարկել (6), և
այդպիսով առանց այն էլ վառ ու ան-
ճօռնի երեւակայութիւնը դիմու գոյու-
շինքով չը բարբաբեն:

Բացի պ. Պաշկանից (Շաշէն) խա-
չագողի մասին գրել են, գոնեա Թիֆ-
լիսում իմ ձեռք ձգածներս նայելով
այլ նաև 1) Ջեֆիլի, Три магла,
Нахичеванский, Ордубадский и Даралажес-
кий վերագրով մի զրպարտ. 2) նոյնը մի
առանձին յօդուած ուս Վեյսլիստ լր-
ագրում 1877 № 9. 3) Իգոր Մեկելի
նոյն լրագրում 1854 № 29. 4) Մառու-
վակի և Դուրբովի. 5) Սեմեովի,
Живонская Россия. Казань, томъ IX.
1883.

Այդ գրողներից՝ Մեկելիյի, Դուր-

կայութեամբ ու կարապետ մայր և-
կեղեցու տաճարը մանեւով կարճ
յայտնեց իւր այցելող ժողովուրդին:
որ ինքն երկարատե ճանապարհոր-
դութիւնից յոգնած լինելու պատճա-
ռաւ քարոզ խօսելու է հետեւեալ
կերպով: Երբ: Ապա բարեկրօն Սար-
գիս Աւագ և Արշակ քահանայք Տէր-
Ստեփանոսեանք՝ առաջինը զրաւոր,
իսկ երկրորդը բանասեր՝ կարգային
Նորին սրբազնութեան մի-մի յար-
մարտոր ճառ, յորոց մէջ շնորհա-
ւորելով նորա դաւաւոր խոտովանե-
լան, որ նոր ժամանած հիւրը չի
խնայել ամենայն ինչ կարգ և կանո-
նի մէջ սահմանելու, նաև ժողովուր-
դի մէջ արմատացած մի քանի ֆեա-
ստուտ սովորութիւնները արմատա-
խիւ անելու: Գետ այդորիկ նորին սրբ-
բազնութիւնը Պաշկանից-ով և սուրբ
օրհնութեամբ ժողովուրդն արձա-
կեց:

Հետեւեալ, այսինքն կերպով օրը,
վերադառնալ Սարգիս աւագ քահա-
նան պատարագիչ էր նոյն իսկ ու կա-
րապետ եկեղեցու մէջ: Այդ միջոցին
սրբազան առաջնորդը կախիկպոսա-
կան գաւազանը և ու խաչը ձեռքում
բարձրացաւ բեմի վերայ և մեղմ ու
քաղցր ձայնով կարգաց ժողովուրդին
բաւականին երկար քարոզ, որոյ բո-
վանգովութեան նիւթը համառօտա-
պէս այստեղ առաջ ենք բերում:

Բովինի և Մատուլիսի անունները, մի
քանի հատ ու կտոր տեղեկութիւննե-
րով հանդերձ դրանց հեղինակութիւն-
ներից, հանդուցեալ Միասնաբանացը
առաջ է բերել իւր Bibliographia-ի մէջ:
Այդ մասին պ. Բաֆֆին ևս յիշատա-
կութիւն է արել իւր վէպում՝ յարակ-
ցելով որ իւր օտողերը (տեսութիւնը)
գրելու ժամանակ իւր ձեռքի տակ չէ
ունեցել յիշեալ աշխատութիւնները, այլ
միայն օգուտ է քաղել պ. Մ. Միան-
սարեանցի Բիրլեօգրաֆիայի Ա հատորի
228, 228 և 229 երեսներից (12):

Ես ինձ թալ կամ տալիս նկատելու
պ. Բաֆֆին, որ իւր օտողերը գրելու
ժամանակ նա ոչ միայն աչքի առաջ
է ունեցել, Մատուլիսի, Կուրբովինի
և Մեկելիյի գրածները, այլ և այդ
գրուածների բառացի թարգմանու-
թեամբ զարդարել է իւր բուն և իսկա-
կան տեսութիւնը (7—15), իմ յօդուա-
ծը չը ծանրաբեռնելու համար ևս աւե-
լորդ եւ համարում այստեղ մէջ բերել
յիշեալ առաջ գրողների և պ. Բաֆֆին
թարգմանութիւնը:

Աստի մի լաւ ազգացոյցն էլ այն
է, որ պ. Բաֆֆին, և ով էլ որ լինէր,
երբեք չէր կարող Միասնաբանացի

Նախ և առաջ սրբազան քարո-
ղիւն բացատրեց իւր մեզ այցելելու
նպատակը: ապա մեր ուշադրութիւ-
նը դարձրեց եկեղեցու դաւթումը
կառուցած երկեսն ուսումնարանների
խտրելով շինութեանց վերայ: Բացի
զրանից, առաջարկեց մեզ վերցնել
մեր քաղաքի ժողովուրդի մէջ արմա-
տացած վատ սովորութիւնք, որք
տեղի են ունեցել ցարդ. զօրօրնակ
քեղէկ անուանեալ հացիկերովը և
նորա նման շապլ միւս ծախսերը ու-
րանց անդ կարելի է յիշեալ ծախսե-
րի գումարը գործ դնել յօգուտ մեր
երկեսն ուսումնարանների և կամ այլ
բարենպատակ, ազգօգուտ գործերի
վերայ և սրանով վերջ դրաւ իւր
ազգու և օգտաւէտ քարոզին: օրհ-
նելով ժողովուրդին: Նորին սրբազ-
նութիւնը բարեհաճեցաւ պահան-
ջել ուսումնարանների հոգաբարձու-
թիւնից և եկեղեցեաց երեսփոխան-
ներից իւր և մօից հաշիւը, որպէս
զի որոշ գաղափար կաղմի նոցա վե-
րաբերութեամբ:

Մեր Սղնախ քաղաքի ժողովուրդը
ամենաշնորհաւորութեամբ մերթ ընդ
մերթ ժողովում էին նորին սրբազ-
նութեան կացարանում լսելու նրա-
նից քարոզի մէջ խուսած իրենց օգ-
տաւէտ գործերի մասին մանրամասն
խրատներ:

Կպիր:

Գանկից ու հատ ու կտոր տեղեկութիւ-
ններից օգուտ քաղելը *)

Ուրեմն վեր առնել ուրիշ աշխա-
տութիւնը և վարպետ կերպով զետե-
ղել իւր վէպի մէջ և յետոյ աւել թէ
այդ աշխատութիւնները աչքի ա-
ռաջ չեն ունեցել, կարծում եմ բա-
ւական անբարեխիղճ վարմունք է:
Կարձեալ՝ եթէ ոչ անբարեխիղճութիւն,
զէթ բաւականին աշխատութիւն է
աւել թէ ևս այս ինչ զրբից օգուտ եւ
քաղել, երբ իսկապէս անկարելի է այդ
զրբից օգուտ քաղել: Ջեֆիլիսի վերա-
բերութեամբ այն ևս ոչինչ չեմ ասում
հեղինակին: Նա նրա անունն էլ է տա-
լիս թէ և, բայց նրան, իրաւի, զաչքի
առաջ չէ ունեցել և այդ ոչ իւր օտո-
ղերը գրելու ժամանակ և ոչ էլ առաջ,
որովհետեւ իւր և Ջեֆիլիսի գրածների
մէջ ոչինչ կապ և նմանութիւն չը կայ:
Բայց և այդ դէպքում ևս ևս չեմ
կարող մեր հեղինակին արդարացնել:

*) Գանկացոյցները կարող են յիշեալ
աշխատութիւնները և Բաֆֆին գրած-
ները ևս և Միասնաբանացի աշխատու-
թեան նշանակեալ երեսները տեսնել և
համեմատել:
Մ. յօդ.

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ՔԱՀԱՆԱՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ.

Ամեն քայլ, որ տեղւոյս սրբազան առաջնորդը անում է իւր թեմի հոգևոր ու մտաւոր պիտոյքները լցուցանելու նկատմամբ, այն աստիճան նշանաւոր են որ լուսութեամբ անցնելը մեզ սրբազան պարտականութեան դէմ մեղանշել է թուում: Արքեպիսկոպոս, ամեն գովելի կարգադրութիւն, որ անում է առաջնորդը՝ մէջակ կամ իւր կազմած քանակաւորութիւն հետ՝ պէտք է լոյսաշխարհ հանել որպէսզի թէ տխուր լուրերի սովոր հայ ժողովուրդը միթեալութեան և թէ օրինակ առնեն այն թեմերը որոնց մէջ անշարժութիւն է տիրում, իւր այս անգամ մեր խօսքը այդպիսի լուրերից մէկի մասին է:

Հաւատարմի աղբիւրից լսեցինք, որ ամսիս 10-ին ս. առաջնորդը հրաւիրել է իւր մօտ քաղաքիս բոլոր ուսուցիչ քահանաներին, և իւր խորհրդածութեան առարկայ է չինել նոցա երկու պաշտօններին մէջ հաւատարմութիւն պահպանելու հարցը:

Եւ անա, արած հետազոտութիւններից երևացել է որ դաստառ քահանաներին մէջ կան և այնպիսիք, որոնք չաբաթական մինչ անգամ 30—36 դասով են ծանրաբեռնուած, — մի հանգամանք, որ բաւական դժուար կարող է հաշտուել ճշմարիտ պարտաճանաչութեան հետ:

Եթէ կայ մի բան, որ մեր ներկայ, ըստ մեծի մասին, վատահամբաւ հոգևորականների կողմանը պատիւ է բերում և որքան և իցէ նոցա բարձրացնում է ժողովրդի աչքումը, — այդ ուսուցչութիւնն է: Եւ արդարեւ, մի քահանայ, որ միևնոյն ժամանակ ուսուցիչ է, բաւական յարգանք է վայելում հաւատարմութեան և իւր զիրքով մի յայտնի աստիճան որոշվում է իւր մայն պաշտօնակիցներից, որոնք ոչինչ առաջնորդութիւն չունեն:

որովհետեւ եթէ յիշեալ բոլոր գործերին մէջ կայ միևնոյն, որի գրածները ճիշդ են, — այդ միակ Զեկնակն է: Եւ անա այդ միակ աստիճանով գործին պ. Բաֆֆին չէ կարողացել, այսինքն նա, ըստ Վեկտորի, մտել է թանգարան և ասեղներն ու գնդապետներն անգամ տեսել, սակայն փիղը չէ նշմարել, — ասոր չի ի զիշերի, ոչ զայն առ լոյսն:

Միանախարհացի աշխատութիւնը դուրս է եկել 1874 — 1876 թուականներում, Զեկնակումը 1877-ում, Երեմիայի առաջինի մէջ երկրորդը մասին տեղեկութիւն, ի հարկէ, չէր կարող լինել, իսկ թէ Կուրբովինի և միւսների գրածներն կտակածուոր են, այդ ասում է և ինքը Միանախարհացի: Ահա նրա խօսքերը:

«Այս յօդուածումը (Կուրբովինի) պատահած սխալները պէտք է վերագրել այն հեղինակութիւններին, որոնցից այս տեղեկութիւնները քաղուած են առանց ստուգելու, իսկ այդ հեղինակները, ոչ իրանց գիտութեամբ ու զարգացմամբ, ոչ էլ իրանց պարագայումը չէին կարող մի ստոյգ բան գրել:

Ընկուծիւն չունին դպրոցական գործի հետ:

Բայց, որքան էլ գեղեցիկ դրադուածը ու վսեմ պաշտօն լինի ուսուցչութիւնը, այսուամենայնիւ քահանան չը պէտք է զլլտովին անձնատուր լինի դուրան, միանգամայն մոռացման տալով իւր քահանայական պաշտօնը: Տայս պարտ է առնել՝ և դայն զթողութիւն: Քահանան նախ քահանայ է, ապա ուսուցիչ, եթէ միայն ներքին է նորան ուրիշ բան ևս չինել: Չէ որ նոյն իսկ քահանայութիւն ասելով լոկ եկեղեցական պաշտօնեայ չէ հասկացվում, այլ քահանան իսկպպէս ուսուցիչ, գետ, հովիւ ու առաջնորդ է:

Քահանայական պաշտօնը այնչափ ծանր ու դժուարին է, որ հողել թէ իւր անձը այդ կոչմանը նուիրողը կարողանայ լցուցանել իւր բոլոր պարտականութիւնները, որ ունի նա առ ներքին և արտաքին եկեղեցին: Նա այնչափ մեծ գործ ունի կատարելու իւր խնամողը յանձնուած հօտի վերաբերմամբ, որ եթէ գէթ կիսով չայի կարողանար կատարել այն՝ դժբախտ մեծ զոյաբանութեան ու զոհաբանութեան արժանի պէտք է լինէր:

Այսինքն, քանի որ մեր ներկայ քահանաներից շատերը հնուի են ճշմարիտ քահանայ լինելուց (զուրկ հանգամանքներ բերում), — ի հարկէ, մասամբ անտեղի է պահանջել, որ նոքա լինեն այն, ինչոր պէտք է լինեն իսկպպէս: Ուստի այս դէպքում մարդ միւլթարվում է, երբ քահանային տեսնում է շտապ քայլերով եկեղեցուց դուրս, զպրոցից եկեղեցի դիմելու:

Բայց որովհետեւ նորա գլխաւոր պաշտօնը քահանայութիւնն է և ոչ ժամկանց ուսուցչութիւնը, այս պատճառով և բնականապէս նա այդ վերջին պաշտօնով այն աստիճան չը պէտք է ծանրաբեռնուի որ լոկ քահանայի առնուել կրելով և նորա փարաջան հագնելով՝ քահանայ լինելու ինչ իրապէս ուսուցչութեան կողմը լինի հակառակ: Նա միայն այն չափով կարող է պարտաւորել յանձն առնել ուսուցչական ասպարիզում որ չը լինան քահանայական պաշտօնին: Եւ վերջապէս չէ որ եոչ որ կարէ երկուց տէրանց ծառայելու, Ո՛չ ապաքին ըստ Լատարներ շնորա դուռը ի ժամու և ի տարածամու բնց պէտք է լինի բազմադի հաւատարմութիւն:

Չարմանում եմ թէ Միանախարհացի ցանկից օգուտ քաղող պ. Բաֆֆին, ինչի չէ կամեցել օգուտ քաղել հանգուցելոյ այս վերջին առիթից: Եւ Այն զիրքը, որից դուք իւր թէ օգուտ էք քաղել, ինքը ձեզ ասում է թէ իւր հաղորդածը անհիմն են. միւս կողմից դուք ինքնին զիտեք (12) որ նոյն նիւթերի վրայ գրող կայ մի այլ հեղինակ եւ — Զեկնակին և դուք նրան չէք կարդում: Մի հեղինակի կողմից դա մի աստիճանի և իսկապէս ստույգ ծուլութիւն է, պ. Բաֆֆին:

Վէպի պատմական տեսութեան առաջին մասը սեպտեմբեր ֆանիկալայով պատճառաբարդելով, երկրորդ մասը՝ կատակելի հեղինակների գրածներով թարգմանութիւն լեցնելով՝ պ. Բաֆֆին, այնուամենայնիւ իւր կողմից երկու նոր բան էլ է աւելացրել: Առաջին՝ որ խաչադրերը կոչվում են նաև «էջ ներկող», պատառ ինչպէս, ստուգելով և այլն (անց թէ և այլն, զուրկ էլ ի վաւան և ստատիկ եղանակ): Երկրորդ՝ որ խաչադրերին հայ բոլոր անուանելու ևս գործերի կողմից մի ենթադրութիւն է, որ զեռ ապացուցուած չէ:

մարտ: Եւ կամ ինչ օգուտ բաց լինելուց, երբ ինքը տանը չի լինի:

Ասել մանուկներ եմ կրթում, խելք և ուսում եմ մատակարարում, — և թողնել երեխան առանց մկրտելու, հոգեվարքը առանց վերջին հոգևոր թոշակի, հանդուցեալը առանց յուզարկաւորելու, եկեղեցին առանց ժամերգութեան ... —, այդ առ նուազն նշանակում է մի ձեռքով չինել, միւսովը քանդել: Երբ մի քահանայ չաբաթական և Եւսոսիւսի դաս է տալիս, մեր կարծիքով, նա այլ ևս քահանայ չէ, սոսկ ուսուցիչ է: Եւ ինչ ուսուցիչ պէտք է լինի այն մարդը, որ միևնոյն օրը և՛ քահանայ է, և՛ հինգ դասով ուսուցիչ: Պարզ բան է, որ նորա 30 դասը հաղել 10-ի զին կ'ունենայ:

Ահա այս արդեւտիւթ և փնտաւար հանգամանքը ի նկատի ունենալով ժողովրդը որոշել է որ քահանան առ առաւելին օրական երեք դասից աւել չունենայ, խօսք չը կայ, որ այդ որոշումը չի կարող վերաբերել մայն քահանային, որ ծուլ չունենալով՝ բռնադատուած է միայն և եթէ դատարանը պահանջ իւր ընտանիքը, ինչպէս ու գովելի որոշումը, որի դէմ՝ եթէ քահանան իւր կոչման վսեմութիւնը հասկացող և միևնոյն ժամանակ բարեխղճ ուսուցիչ է, ոչինչ չի ունենայ հակառակելու: — Ցանկալի էր, որ առաջնորդարանի դռները միշտ այսպիսի միւլթարական լուրեր դուրս գային:

Յ. Նազարեանց.

ԶԻՌԻՆԱՆՔՈՎ

Ուլ ծանօթ է շիրակեցուց կանքին, նա անշուշտ կը խոստովանի, որ Շիրակը աննախնայելի դուրսեան մէջ է թէ ներքնապէս թէ բարոյապէս, որի երջանիկ ապագան կարծես անհետացած լինի նորանով հետաքրքրող մտքերում և կարօտ է մեծ ճշմարտանքի, միևնոյն շիրակեցուց չունենալով ոչինչ գաղափար ինքնապահպանութեան վերայ ամենայն տխուր երեւոյթ առատաճառք պատճառ ևն համարում: Անցեալ հոգտեմբերից Շիրակում տիրում էր «տաւարի ցաւը» որ մինչև ձմեռուայ վերջը դատարկելով դիւղացուց գոմերը՝

որը տակաւին վիճարանութեան են. թաւայ է. (13. կարելի չէ արդեօք իմանալ թէ որ ուսումնական ակումբ) — Եւսոսիւսի կարծիքը (խաչադրերի հայ բոլոր լինելուն) դէմ, — շարունակում է պ. Բաֆֆին — ոչ ի նպատակ ոչ հակառակ ասելիք չ'ունիմ:

Ինչ աստիճան զգուշութիւն պ. Բաֆֆինի կողմից: Բայց հօ գուցէ գիտեք որ խաչադրերը «ճայերի մի» (նր) ցելին են պատկանում (16), որ գրանցարդ ասած լեզուն ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ «մեր դասուայի հայերի շատերի մօտ մինչև այսօր սովորական գործածուած» (14) «ծախ լեզու, ճնշղիլ լեզու», այսուայ լեզու (13) ասածը, որ նրանք մերոնք ենք, որ նրանց կեղտերը մեր, բոլոր հայերի, կեղտերն են, որ ամիսն երբ ծածկ ենք մեր կեղտ և Եւսոսիւսի, որ օգտ նոյնը կը լինէր ինչպէս մի հիւանդ ամաչելով թագցնէր այն վէրքերը, որոնք օրընտրէ աւելի փառելով: Նեխելով վարակում են ամբիւնի մարտը զ կողմուածք... (18), որ խաչադրը աստուծի նախանձանդորութիւն ունէ: զէպի հայոց եկեղեցին որ մտա հաւատում է, որ բացի Լուսաւորչի հօտից, ուրիշ քրիստոնեաներից

տուեց իւր հրաժարականը: Այս ցաւին շիրակեցիք նուիրում էին իրանց զոհերը մեծաւ յօժարութեամբ և երբէք չէին ձգում միջոց որոնելու առջին առնելու: Նրանք այսպէս էին համարում. — Աստուած, ասում էին, այս ցաւը նշանակել էր մարդկանց համար, բայց մարդասիրաբար խնայելով՝ փոխարէն է անասունների վերայ: Այս կոտորածի ժամանակ երբ երկու տասարդ երկրաշարժը տեսնում էր իւր սիրելի և թանկագին եղբւրջներին վերայ փռում՝ յուսարկուած լաց էր լինում: Բայց փորձառու հայրը սովորում էր նրան, «ինչո՞ւ կուլտ» որդի ախր քո չարը տարաւ: ... Աստուծոյ վերայ են բարգոմ, եթէ դա անգամ իւր անհոգութեան և տղիտութեան արդիւնք ևս լինէր:

Այս թիւր հասկացողութեամբ թէ և ուզում են ցոյց տալ Արարչի ամենապարզութիւնը, բայց միևնոյն ժամանակ նրա մարդկային ցեղին ընծայած այն սքանչելի պարզեւր (խելքը) արհամարհում են, որով մարդս զերազանցում է անբան անասուններից: Նրանք անկեղծօրէն հաւատ են ընծայում գործնականին, նեւ զնոյններին, զիր անողներին... որոնց մէջ պատահում են և տէր-տէրների ու տիրացուների: Մնահաւատ ամբողջ ըստ տեղւոյն վարձատրում է սրանց, որոնք իմանում են նաև թէ ցաւը որ սրբիցն էլ է, բայց հաղորդի մէկ անգամ հազիւ թէ յաջողած լինէին իրանց դուշակութեան մէջ սակայն փոյթ չէ որ զոհը դարձնալ տանջվում է նոյն ախտով, բաւական է, որ նրա գրպանը լցվում է այդ թըշուառականի քրտանց կօպէկներով և զանազան նուէրներով:

Տաւարի ցաւը վերջացաւ. շիրակեցիք փառք էին տալիս Աստուծուն, որ ցաւը անասունների վերայ թափեց՝ մարդկանց խնայելով, բայց զբժարողաբար սոյն ցաւից անմիջապէս յետոյ սխաւ երևան գալ իւր աւելի հետեւանքներով «ծաղիկը» — երեւի խաների անգութ թշնամին, որին այստեղ առաջին անգամ զոհ գնաց զարոյցի մի ամենաընդունակ աշակերտ ինտաւայ հասակաւ, որը մեծ սուգ պատճառեց զպրոցին:

Ինչպէս վկայում են երկաւայի վըշտալի ծնողները, նրա ծաղիկը պատաստած էր, բայց ալէքսանդրօպօլի ծաղկահասանների հմուտութիւնը (!) նշանակութիւն չունեցաւ ցաւի մօտ: Թէ և շիրակայ գիւղերում միշտ ման են գալիս ծաղկահասանները, բայց

պատու աստած և չը պատու աստած — հաւասարապէս ենթարկվում են ցաւին: Փառք և պատիւ մեր «ծաղիկ կարողաներին»:

Չանպայան ցաւերից ապահով մը նալը Շիրակեցու համար անսպասելի ապագայ է, քանի որ նրանց մէջ տիրում են զեռ պատուական նախապաշարմունքները, նոցա համար «անմիտ» խօսքեր են առողջապահութեան վերաբերալ կանոնները, նօրաբժշկական գիտութիւնները աստուածային նախասահմանութեան հակառակող միջոց են համարում: Նրանք ամեն զժբաղդութիւն, փորձաբ մահ... Աստուծոյ վերայ են բարգոմ, եթէ դա անգամ իւր անհոգութեան և տղիտութեան արդիւնք ևս լինէր:

Այս թիւր հասկացողութեամբ թէ և ուզում են ցոյց տալ Արարչի ամենապարզութիւնը, բայց միևնոյն ժամանակ նրա մարդկային ցեղին ընծայած այն սքանչելի պարզեւր (խելքը) արհամարհում են, որով մարդս զերազանցում է անբան անասուններից: Նրանք անկեղծօրէն հաւատ են ընծայում գործնականին, նեւ զնոյններին, զիր անողներին... որոնց մէջ պատահում են և տէր-տէրների ու տիրացուների: Մնահաւատ ամբողջ ըստ տեղւոյն վարձատրում է սրանց, որոնք իմանում են նաև թէ ցաւը որ սրբիցն էլ է, բայց հաղորդի մէկ անգամ հազիւ թէ յաջողած լինէին իրանց դուշակութեան մէջ սակայն փոյթ չէ որ զոհը դարձնալ տանջվում է նոյն ախտով, բաւական է, որ նրա գրպանը լցվում է այդ թըշուառականի քրտանց կօպէկներով և զանազան նուէրներով:

Արդեօք պիտի պատահուի՞ այն թանձր քօլը որը ծածկում է շիրակեցուց մտքերը լուսաւորութեան ձառագայթների դէմ:

Սրապիտն Բայպուրդեանց:

ամեն օր նոր նոր նիւթերով լեցնում է մի վարպետորդի մարդը: Ուրիշներն են, — որ երբ իւր այդ գրածները հայ ամբողջի զիւրաւանդելի կացուցանելու համար, այդ հեղինակը ամբողջին հաճողական հեղաթափանական և առատապէս լաբանական ոճը իրան համար ընտրած ունի, — երբ այս ամենը, ասում եմ ես, ընթերցող, մենք ամեն օր կարդում ենք, միթէ իրաւունք չունինք, ոչ թէ կրօնական մոլեռանդութեամբ, որից խորշնով խորշում ենք, այլ ինչ թէ մօտիկների և ձկնղլղկանների սրբով ներկուած և զեռ տոկոսն ու կանգուն հայ եկեղեցւոյն մի յետին զուարի երախտադրութեամբ՝ բողբոջ ու բաւառութիւն հետ բացազանչել:

«Ապացւեք, եղբարք, հայեր, հիմա էլ լուենք. Հիմա էլ լուենք, երբ մեր թշնամին, Արհամարհելով մեր փառքն աղգային, Մեր եկեղեցւոյն ձեռնամուրձ եղաւ... — Եթեղ լուէ մօտը, անդամաւորը:

Կը շարունակվի
Հայկունի

